

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาในระดับอุดมศึกษา เพราะมีบทบาทช่วยพัฒนาและส่งเสริมประสิทธิภาพในด้านการเรียนการสอนและการค้นคว้าวิจัย ดังนั้นห้องสมุดจึงจำเป็นต้องมีความพร้อมในด้านการจัดหา การจัดเก็บ การรวบรวม และการเผยแพร่ทรัพยากรสารสนเทศทางปัญญาอย่างกว้างขวางและมีระบบ เพื่อให้สามารถนำทรัพยากรสารสนเทศออกมาให้บริการได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว (ทบวงมหาวิทยาลัย 2529: 1, 4)

ในการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศนั้น วัสดุสารสนเทศประเภทหนึ่งซึ่งจัดหาได้ไม่มากนัก เพราะมักจะไม่สามารถหาแหล่งจำหน่ายหรือแหล่งผลิต นอกจากนี้ยังค่อนข้างหายากด้วยมีข้อจำกัดในเรื่องจำนวน การจัดพิมพ์ การเผยแพร่ และการประชาสัมพันธ์ ทั้ง ๆ ที่เป็นทรัพยากรสารสนเทศที่มีคุณภาพประโยชน์ในการค้นคว้าวิจัยเป็นอย่างมาก วัสดุสารสนเทศดังกล่าวก็คือ สิ่งพิมพ์รัฐบาล (บุญญาวิศวไพศาล 2538: 1)

Lyle (1974: 210-211) ได้กล่าวถึงสิ่งพิมพ์รัฐบาลว่า เป็นทรัพยากรสารสนเทศที่มีคุณค่าสำหรับนักศึกษาสาขาวิชารัฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ บริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์ การศึกษา สังคมวิทยา และวิทยาศาสตร์ ที่จะนำไปใช้ในการอ้างอิง ตัวอย่างเช่น รายงานสำมะโนประชากร รายงานสถิติทะเบียนและนามานุกรมบุคคลในภาครัฐ รายงานการบริหาร รายงานการประชุมของคณะกรรมการต่าง ๆ รายงานการศึกษาวิจัยที่รัฐมีส่วนเกี่ยวข้อง ระเบียบของทางราชการ กฎข้อบังคับ และกฎหมาย เช่นเดียวกับ Lee และ Um (1994: 109) กล่าวว่า สิ่งพิมพ์รัฐบาลที่พิมพ์เผยแพร่ออกมาเป็นจำนวนมากนั้นถือว่าเป็นแหล่งอ้างอิงที่มีคุณค่า และเป็นประโยชน์สำหรับนักวิชาการและนักวิจัย โดยเฉพาะในสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่จะใช้เป็นเครื่องมืออ้างอิง ส่วน Harley (1992: 533) กล่าวว่า สิ่งพิมพ์รัฐบาลเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการวิจัยนโยบายสิ่งแวดล้อม การที่จะใช้สิ่งพิมพ์รัฐบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น เราควรจะต้องเข้าใจความรู้สึกโดยทั่วไปของประชาชนและการกระทำของรัฐบาล ซึ่งมีส่วนกำหนดเนื้อหาของสิ่งพิมพ์

เนื่องจากสิ่งพิมพ์รัฐบาลเป็นแหล่งอ้างอิงที่เชื่อถือได้ในความถูกต้องสูง เพราะจัดทำโดยหน่วยงานที่ปฏิบัติงานนั้นจริง (นวลลออ จุลพ์ปสาสน์ 2528: 40) บทความ ข้อความ เรื่องราวต่าง ๆ ที่ได้มาจึงเป็นความรู้ชั้นแรก หรือเป็นเอกสารปฐมภูมิ (Primary source) ข้อมูลที่มีในสิ่งพิมพ์รัฐบาลเป็นข้อมูลซึ่งหาจากที่อื่นไม่ได้ และยังให้ข้อมูลที่ครอบคลุมสาขาวิชาต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง (Mount 1991: 95) ดังนั้น ห้องสมุดส่วนใหญ่จึงเห็นความจำเป็นและความสำคัญของสิ่งพิมพ์รัฐบาล โดยเฉพาะห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งเป็นศูนย์รวมวิทยาการเพื่อการศึกษา ค้นคว้าวิจัยของอาจารย์ นักศึกษา ข้าราชการ ตลอดจนประชาชนทั่วไป จึงได้ดำเนินการจัดหา จัดเก็บ และจัดให้บริการแก่ผู้ใช้ โดยแต่ละห้องสมุดจะมีการจัดดำเนินงานแตกต่างกันไปตามความเหมาะสมกับสภาพต่าง ๆ และนโยบายห้องสมุดของตน (พรสุข พงศ์วุฒิสถิติ 2531: 43)

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานสิ่งพิมพ์รัฐบาลของห้องสมุดต่าง ๆ ในประเทศไทยยังเป็นปัญหาอยู่มาก โดยเฉพาะการจัดหาสิ่งพิมพ์รัฐบาลไทยยังไม่มีศูนย์กลางที่ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน และบรรณานุกรมที่จะใช้เป็นผู้มือในการจัดหายังมีไม่เพียงพอ (จารุวรรณ สิริสุทธิโสภณ 2521: 62-63) แม้กระทั่งปัจจุบันนี้ จึงเป็นความยากลำบากสำหรับบรรณารักษ์ที่จะรวบรวมสิ่งพิมพ์รัฐบาลไทย เข้าไว้ในห้องสมุดให้ครบถ้วน

นอกจากนี้ ยังมีอุปสรรคที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ สิ่งพิมพ์รัฐบาลที่ปรากฏมีลักษณะรูปเล่มและขนาดต่าง ๆ กัน จึงก่อให้เกิดปัญหาแก่บรรณารักษ์เป็นอย่างมาก (เจเลียว พันธุ์สิดา 2531: 4) ในด้านการจัดเก็บสิ่งพิมพ์รัฐบาลว่า ควรจัดด้วยวิธีใดจึงจะสะดวกแก่การใช้และเก็บรักษาได้ดีที่สุด เพราะแต่ละวิธีก็มีจุดอ่อนให้ต้องขบคิดทุกวิธีไป ฉะนั้นจึงให้อยู่ในดุลพินิจของบรรณารักษ์ โดยคำนึงถึงความสะดวกและประโยชน์ของผู้ใช้ห้องสมุดเป็นสำคัญ (รัญจวน อินทรกำแหง 2515: 118-119)

จากความสำคัญของสิ่งพิมพ์รัฐบาลที่มีต่อการศึกษา ค้นคว้าวิจัยแก่นักศึกษา อาจารย์ และผู้สนใจทั่วไป จึงจำเป็นที่ห้องสมุดจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งพิมพ์รัฐบาล และพยายามดำเนินงานสิ่งพิมพ์รัฐบาลให้มีระบบที่ดี เพื่อให้ห้องสมุดสามารถให้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยให้ผู้ใช้ได้รับประโยชน์จากสิ่งพิมพ์รัฐบาลมากที่สุด แต่ห้องสมุดยังประสบปัญหาในการดำเนินงานสิ่งพิมพ์รัฐบาลทั้งด้านการจัดหา การจัดเก็บ และการบริการ จากปัญหาที่เกิดขึ้นกับสิ่งพิมพ์รัฐบาลดังกล่าว และประกอบกับงานวิจัยที่เกี่ยวกับสิ่งพิมพ์รัฐบาลที่ผ่านมาเป็นการศึกษาเรื่องการใช้ และการอ้างอิงสิ่งพิมพ์รัฐบาลเป็นส่วนใหญ่ ส่วนเรื่องการจัดดำเนินงานสิ่งพิมพ์รัฐบาลนั้นมีจำนวนน้อย และเป็นการศึกษาเฉพาะกรณีเท่านั้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการดำเนินงานสิ่งพิมพ์

รัฐบาลที่เป็นอยู่ในปัจจุบันในลักษณะภาพรวม โดยทำการศึกษาจากห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ทั้งนี้เพื่อจะได้ทราบถึงสภาพการดำเนินงานสิ่งพิมพ์รัฐบาล ปัญหา และแนวทางแก้ไข ซึ่งคาดว่าผลการวิจัยจะเป็นแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงานสิ่งพิมพ์รัฐบาลในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา

1. การดำเนินงานสิ่งพิมพ์รัฐบาลในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ด้านการจัดการจัดเก็บ และการบริการ
2. ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานสิ่งพิมพ์รัฐบาลในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ

แนวเหตุผล

ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ประสบปัญหาในด้านการจัดหาสิ่งพิมพ์รัฐบาล เนื่องจากบรรณารักษ์ไม่ทราบว่าหน่วยราชการใดจัดพิมพ์สิ่งพิมพ์อะไรออกมาบ้าง ประกอบกับห้องสมุดไม่มีนโยบายในการจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศสิ่งพิมพ์รัฐบาลโดยเฉพาะ จึงเกิดความไม่คล่องตัวในการให้บริการ

ตัวแปรที่เกี่ยวข้อง

1. การดำเนินงานสิ่งพิมพ์รัฐบาลในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ
 - 1.1 นโยบาย : ผู้กำหนดนโยบาย ลักษณะนโยบาย ลักษณะโครงสร้างการบริหารของหน่วยงานและบุคลากร และงบประมาณ
 - 1.2 การจัดหา
 - 1.2.1 การคัดเลือก : การพิจารณาคัดเลือกแหล่งผลิตสิ่งพิมพ์รัฐบาล หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาคัดเลือก ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการคัดเลือก และคู่มือหรือแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการคัดเลือก
 - 1.2.2 วิธีการจัดหา : การจัดซื้อ การได้รับบริจาค การขอรับบริจาค การแลกเปลี่ยน การขอถ่ายสำเนาเอกสารจากห้องสมุดอื่น รวมทั้งความร่วมมือระหว่างห้องสมุด และการนำระบบคอมพิวเตอร์มาใช้กับงานจัดหาสิ่งพิมพ์รัฐบาล

1.2.3 การลงทะเบียน : วิธีดำเนินการ

1.2.4 การจำหน่ายออก : หลักเกณฑ์ที่ใช้ และวิธีการจำหน่ายออก

1.3 การจัดเก็บ : ระบบการจัดเก็บ และการจัดทำเครื่องมือช่วยค้น

1.4 การบริการ : ลักษณะการจัดให้บริการ สถานที่จัดเก็บให้บริการ ระยะเวลา

เปิด-ปิดให้บริการ ประเภทของบริการ ผู้มีสิทธิใช้บริการ ลักษณะของการให้บริการยืม ประเภทของผู้มีสิทธิยืม และการจัดทำเครื่องมือช่วยค้นเพิ่มเติมจากฝ่ายวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ

2. ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานสิ่งพิมพ์รัฐบาลในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งที่จะศึกษาการดำเนินงานสิ่งพิมพ์รัฐบาลในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยศึกษาเฉพาะสิ่งพิมพ์รัฐบาลที่เป็นหนังสือซึ่งออกโดยหน่วยงานรัฐบาลไทยเท่านั้น

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยหอสมุดกลาง และหอสมุดวิทยาเขต ที่มีการดำเนินงานแยกเป็นอิสระจากหอสมุดกลาง จำนวน 25 แห่ง (ยกเว้นศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เนื่องจากกำลังอยู่ในระหว่างการจัดเนิการ จึงไม่ได้เป็นประชากรในการวิจัยครั้งนี้) โดยทำการศึกษาจากผู้อำนวยการ และ/หรือหัวหน้าห้องสมุด จำนวน 25 คน บรรณารักษ์ ผู้ปฏิบัติงาน โดยแยกเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ จำนวน 47 คน ฝ่ายวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ จำนวน 80 คน และฝ่ายบริการ จำนวน 49 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถามซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาและค้นคว้าหาข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งพิมพ์รัฐบาลจากหนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความในวารสารทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ รวมทั้งฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่เกี่ยวกับการดำเนินงานสิ่งพิมพ์รัฐบาลในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา

2. สํารวจสภาพห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่มีการดำเนินงานสิ่งพิมพ์รัฐบาล โดยเลือกสำรวจ 2 ลักษณะ คือ แบบจัดรวมไว้กับหนังสือทั่วไป และแบบจัดแยกเป็นสิ่งพิมพ์รัฐบาล โดยเฉพาะ จำนวน 5 แห่ง ซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ หอสมุดกลาง

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และสำนักหอสมุดกลาง สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

3. สร้างแบบสอบถาม 4 ชุด ดังนี้

ชุดที่ 1 แบบสอบถามผู้อำนวยการ และ/หรือหัวหน้าห้องสมุด โดยมีเนื้อหาแบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายการดำเนินงานสิ่งพิมพ์รัฐบาลของห้องสมุด ได้แก่ ผู้กำหนดนโยบาย ลักษณะนโยบาย ลักษณะโครงสร้างการบริหารของหน่วยงานและบุคลากร และงบประมาณ

ตอนที่ 2 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับนโยบายการดำเนินงานสิ่งพิมพ์รัฐบาลของห้องสมุด

ชุดที่ 2 แบบสอบถามบรรณารักษ์ผู้ปฏิบัติงานฝ่ายพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ โดยมีเนื้อหาแบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการจัดหาสิ่งพิมพ์รัฐบาลของห้องสมุด ได้แก่ การคัดเลือก วิธีการจัดหา การลงทะเบียน และการจำหน่ายออก

ตอนที่ 2 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการจัดหาสิ่งพิมพ์รัฐบาลของห้องสมุด

ชุดที่ 3 แบบสอบถามบรรณารักษ์ผู้ปฏิบัติงานฝ่ายวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ โดยมีเนื้อหาแบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการจัดเก็บสิ่งพิมพ์รัฐบาลของห้องสมุด ได้แก่ ระบบการจัดเก็บ และการจัดทำเครื่องมือช่วยค้น

ตอนที่ 2 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการจัดเก็บสิ่งพิมพ์รัฐบาลของห้องสมุด

ชุดที่ 4 แบบสอบถามบรรณารักษ์ผู้ปฏิบัติงานฝ่ายบริการ โดยมีเนื้อหาแบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการบริการสิ่งพิมพ์รัฐบาลของห้องสมุด ได้แก่ ลักษณะการจัดให้บริการ สถานที่จัดเก็บให้บริการ ระยะเวลาเปิด-ปิดให้บริการ ประเภทของบริการ ผู้มีสิทธิใช้บริการ ลักษณะของการให้บริการยืม ประเภทของผู้มีสิทธิยืม และการจัดทำเครื่องมือช่วยค้นเพิ่มเติมจากฝ่ายวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 2 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการบริการ
สิ่งพิมพ์รัฐบาลของห้องสมุด

4. ทดสอบแบบสอบถาม โดยส่งไปยังผู้อำนวยการ และ/หรือหัวหน้าห้องสมุด
บรรณารักษ์ผู้ปฏิบัติงานฝ่ายพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ บรรณารักษ์ผู้ปฏิบัติงานฝ่ายวิเคราะห์ ทรัพยากร
สารสนเทศ และบรรณารักษ์ผู้ปฏิบัติงานฝ่ายบริการในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชน 6 แห่ง
จำนวน 24 คน และนำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

5. เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามที่แก้ไขเรียบร้อยแล้วทั้ง 4 ชุด โดยชุดที่ 1 ส่งไปยัง
ผู้อำนวยการ และ/หรือหัวหน้าห้องสมุด ชุดที่ 2 ส่งไปยังบรรณารักษ์ผู้ปฏิบัติงานฝ่ายพัฒนาทรัพยากร
สารสนเทศ ชุดที่ 3 ส่งไปยังบรรณารักษ์ผู้ปฏิบัติงานฝ่ายวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ และชุดที่ 4
ส่งไปยังบรรณารักษ์ผู้ปฏิบัติงานฝ่ายบริการ จำนวน 25 แห่ง

6. วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ หาค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

7. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

8. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงสภาพและปัญหาการดำเนินงานสิ่งพิมพ์รัฐบาล ด้านการจัดหา การจัดเก็บ
และการบริการในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

2. เป็นแนวทางสำหรับบรรณารักษ์ในการปรับปรุง แก้ไขการดำเนินงานสิ่งพิมพ์รัฐบาล
ในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ และห้องสมุดแห่งอื่น ๆ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. เป็นแนวทางให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างบรรณารักษ์ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา
ของรัฐ ในด้านการพัฒนาการดำเนินงานสิ่งพิมพ์รัฐบาล เพื่อให้ได้ผลประโยชน์ร่วมกันอย่างสูงสุด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย